

IRODALOM

FOLYÓIRATCIKKEK

SHAW, C.–HASKEY, J.: *New estimates and projections of the population cohabiting in England and Wales*. (Új becslések és előreszámítások Anglia és Wales együttélő népességére.) *Population Trends*. 1999/1. 7–17. p.

A családi állapot szerinti népesség-előreszámítások általában a jog szerinti családi állapot szerint történnek. Újabban – az együttélési szokások terjedése miatt is – fokozott igények jelentek meg a tényleges helyzetet leíró becslések és az azon alapuló előreszámítások iránt. Az együttélési szokásokat – ellentétben a jogi helyzeten alapuló családi állapottal – csak adatfelvételekkel lehet megismerni. A szerzők leírják, hogy 1979-ben volt Angliában az első, erre a kérdésre is kiterjedő vizsgálat az Általános Háztartási Adatfelvétel keretében. Ekkor még csak a 18–49 éves nők együttélési szokásait vizsgálták. Ezt követően fokozatosan terjedt ki a vizsgálat a nők más korcsoportjaira, illetve a férfiakra is.

Az 1992. évi adatokon alapuló népesség-előreszámítás az induló együttélő népesség becslését alapvetően az 1989–92. évi Általános Háztartási Adatfelvétel adataiból vette át. A reprezentatív adatfelvétel korlátai miatt csak a magánháztartásokban együttélők számát és arányát lehetett becsülni ennek alapján. Külön technikai problémát jelentett az azonos nemű együttélők számának becslése. Az előfordulások alacsony száma miatt és a valószínű alulbecslést is figyelembe véve nem tértek ki a nyert adatok értelmezésére és így az előreszámítás is csak a nem azonos neműek együttélésére terjedt ki.

Az előreszámítás feltételezései a népesség-előreszámításnál szokásos – a népesség számát és családi állapot szerinti összetételét befolyásoló - feltételezések mellett kiterjedt annak előrebecslésére is, hogy a valaha házas és a nőtlen, hajadon népesség milyen aránya fog együttélő közösségben élni. A feltételezések szerint a valaha házas népesség kor és nem szerinti együttélési aránya a jövőben az 1996. évi szinten fog alakulni. A nőtlenek, hajadonok együttélési gyakoriságának emelkedő trendjei 2011-ig folytatódik, majd akkor egy állandó szinten stabilizálódik.

Az előreszámítás ismertetett feltételei mellett a jelenleg 1,56 millió együttélő pár helyett 2021-ben már közel 3 millió együttélő párral számolhatunk. Jelentősen módosul az együttélők korösszetétele is. Mind a férfiaknál, mind a nőknél az együttélők száma a 35 év felettiek körében emelkedik jelentősen, s például a férfiaknál a 45–54 évesek korcsoportjában a jelenlegi 182 ezer együttélővel szemben számuk már 549 ezer lesz. A nők körében ugyanebben a korcsoportban jelenlegi számuk (141 ezer) 483 ezerre fog emelkedni. Az emelkedés mértéke a még idősebbek korcsoportjaiban még jelentősebb lesz, de az együttélők létszáma ott még sem lesz olyan magas.

Ugyanakkor az is érdekes, hogy milyen jogi családi állapotú kategóriákból származnak majd az együttélők; jelenleg is mind a férfiaknál, mind a nőknél kétharmaduk nőtlen, hajadon családi állapotú. Az előreszámítás tanulságai szerint a jövőben még inkább a házasságot még nem kötötték fognak együtt élni, 2021-ben a közepes variáns szerint együttélő 2,9 párban 2,3–2,4 millió lesz a nőtlenek, illetve a hajadonok aránya.

M. Á.

CASPI, A.–WRIGHT, B.R.E. és szerzőtársai: *Early failure in the labor market: childhood and adolescent predictors of unemployment in the transition to adulthood*. (Korai sikertelenség a munkaerőpiacon: a felnőtté válás időszakára eső munkanélküliség gyermek- és serdülőkori előrejelzői.) *American Sociological Review*, 1998/3. 424–451. p.

A tanulmány a fiatalkori munkanélküliség gyermek- és serdülőkori előrejelzőit kutatja fiatal felnőtteken végzett longitudinális vizsgálatban, melynek során a fiatalokat 21 éven át figyelemmel kísérte születésük óta. A vizsgált személyek az új-zélandi Dunedin város (kb. 120 000 lakos) 1972. április 1. és 1973. március 31. között született teljes születési kohorsza (1037 fő, 8% lemorzsolódással).

A nyugati világ fiataljainak tanulmányozása kimutatta, hogy a munkanélküliség negatív pszicho-szociális és gazdasági következményekkel jár. Ebből a szempontból igen fontos a munkanélküliség időtartama is. Továbbá úgy tűnik, hogy a fiatalkori munkanélküliség csökkenti a későbbi munkavállalás valószínűségét.

A szociálpolitika szempontjából tehát rendkívül fontos az okok ismerete. A dolgozatból kiderül, hogy az iskolás kor előtti időszak nem is túl korai ahhoz, hogy megkezdődjék a későbbi munkaerőpiaci sikertelenség megakadályozására irányuló tevékenység. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy ezen intervenciók multimodális preventív programok formájában kell megvalósulniuk, melyek kombinálják az átfogó oktatási és családtámogatási formákat.

Új vonása a tanulmánynak, hogy interdiszciplináris módon, három szempontból vizsgálja az egyéneket: *humán tőke* (azok a források, iskolai végzettség, képességek és tudás, melyek segítségével az egyén maximálja saját munkaerőpiaci alkalmazhatóságát), *szociális tőke* (azok a társadalmi kapcsolatok, melyek segítségével az egyén hozzáférhet és használhatja a különböző forrásokat), és végül *személyes tőke* (az egyéni mentalitás és viselkedés azon jellemzői, melyek a munkára való képességet és annak motivációját befolyásolják) szempontjából.

A vizsgálat megerősítette a szerzők hipotéziseit a következő pontokban:

- a humán tőke terén a középfokú végzettség hiánya, a rossz olvasási készség, az alacsony IQ és a szülők korlátozott anyagi lehetőségei növelték a munkanélküliség kockázatát,
- a szociális tőke terén a csonka család, a családi konfliktusok és az iskolához való kötődés hiánya növelte a munkanélküliség kockázatát,

- a személyes tőke terén az antiszociális viselkedésű gyermekek esetében nagyobb volt a munkanélküliség esélye.

A munkanélküliség ezen előrejelzői a korai gyermekkorba nyúlnak vissza és függetlenek az oktatásban eltöltött időtartamtól, vagyis feltehetőleg nemcsak azért befolyásolják a munkaerőpiaci szereplést, mert korlátozzák a humán tőke (pl. iskolázottság) szerzését, hanem azért is, mert közvetlenül befolyásolják a munkaerőpiaci viselkedést. Ez nem jelenti azt, hogy a fiatalok a szülői mintát követik, hiszen e kohorsz szülei nem éltek meg a munkanélküliséget. Inkább arról van szó, hogy a családban átadódnak bizonyos sérülékenységi tényezők, melyek növekszik a munkanélküliség kockázatát.

T.Á.

FENG, D.–GIARRUSSO, R. és szerzőtársai: *Intergenerational transmission of marital quality and marital instability*. (A házasság minőségének és instabilitásának átörökítése generációk között.) *Journal of Marriage and the Family*, 1999/2. 451–463. p.

A szerzők a cikk első felében a vizsgált problémakör irodalmi összefoglalását tekintik át. Megállapították, hogy a házassági instabilitás átörökítése vizsgálatának jelentős irodalma van, ugyanakkor kevésbé kutatott terület a minőség átörökítése. Így a kutatási tervben mindkét kérdés vizsgálatát kitűzték. A szakirodalmi adatok alapján fogalmazták meg a kutatás alább ismertetett öt hipotézisét, amit igazolni, vagy elvetni kívántak.

Első hipotézis: Elvált szülők gyermekei gyakrabban válnak, mint a nem elvált családokban felnevelkedett gyermekek.

Második hipotézis: Demográfiai és életciklus elemek közvetítik a válási hajlandóságot a szülő és gyermeke között. A szülők válása úgy növeli a gyermek válási valószínűségét, hogy a gyermek iskolai végzettsége alacsonyabb lesz, korábban házasodik, alacsonyabb jövedelmű foglalkozást fog űzni. Ha ezen rizikófaktorok hatását kiküszöböljük, akkor a válási hajlandóságbeli különbségek az elvált és nem vált szülők gyermekei között gyengül vagy eltűnik.

Harmadik hipotézis: Elvált szülők gyermekeinek kisebb fenntartásai vannak a válással szemben, és vonzóbb alternatívái vannak a házasság mellett. Két alhipotézist állítottak fel: a) elvált család gyermekei kisebb valószínűséggel bírnak majd saját biológiai gyermekkel, b) A szülők válása növeli a leánygyermekek későbbi munkavállalási valószínűségét.

Negyedik hipotézis: Az elvált családokból származó gyermekek később kevesebb pozitív interakcióval, kevesebb érzellemmel kommunikálnak, a családon belüli feszültségek feloldásában gyakrabban alkalmazzák a verbális agressziót, s a házasságok kevésbé vannak közel egymáshoz, mint nem elvált családból származó társaik.

Ötödik hipotézis: A szülők házasságának minősége pozitívan korrelál a gyermekek házassága minőségével.

Szerzők a fenti hipotéziseket a dél-karolinai "Generációk longitudinális vizsgálata" című adatfelvétel anyagának segítségével vizsgálták. E vizsgálat három generáció tagjainak együttes elemzésével kívánta a feltett kérdésekre a válaszokat megkapni.

Az eredmények az első hipotézist csak részben igazolták. A szülők válása csak a leánygyermekek válási hajlandóságát emelték, a fiúgyermekekre nem volt ilyen hatása.

A második hipotézis feltételezéseit a vizsgálat eredménye – korábbi kutatások megállapításaival összhangban – támogatta.

A harmadik hipotézist nem sikerült igazolni. Az elvált, illetve a nem elvált szülők gyermekei ugyanolyan gyakorisággal bírtak saját biológiai gyermekkel, aminek magyarázata viszont a minta homogenitása is lehet. Ugyancsak nem támogatták az eredmények a leánygyermek munkavállalásáról kialakított feltételezéseket.

A negyedik hipotézist is elvetették a vizsgálat során. Igaz, hogy a válás a leánygyermekek válási valószínűségét növeli, de nincs hatással sem a leány, sem a fiúgyermek házasságának minőségére.

Az ötödik hipotézist az elemzés részlegesen támogatta. A szülők negatív érzelmei és a fiúgyermek későbbi házasságának sikertelensége között találtak megmagyarázhatatlan összefüggést. Ezért is javasolják a további kutatások szükségességét e területen.

M. Á.

PEARCE, D.–GIAMBATTISTA, C.–LAIHONREN, A.: *Changes in fertility and family size in Europe*. (Változások a termékenység és a családnagyság terén Európában.) *Population Trends*, 1999/1. 33–40. p.

A szerzők a cikk címében jelzettel ellentétben csak nyolc európai ország termékenységi mutatóit hasonlítják össze a hatvanas évektől napjainkig terjedő időszakban.

A teljes termékenységi arányszámot tekintve a vizsgált országok körében három jellegzetes típust mutattak ki. Az Egyesült Királyságban és Franciaországban a hatvanas évek első felétől a hetvenes évek második feléig csökkent a teljes termékenységi arányszám (értéke 2,7-ről ez idő alatt 1,7-re csökkent), majd rövid ideig tartó, kisebb emelkedést követően azóta is azon a szinten stagnál. Finnországban, Dániában és Hollandiában ugyanakkor kezdődött a csökkenés, mint az országok első csoportjában, de alacsonyabb szinten érte el a legmélyebb értékét a nyolcvanas évek első felében, s azóta némi emelkedés volt megfigyelhető e mutató értékében. A harmadik csoportba sorolt Spanyolországban, Portugáliában és Írországban a teljes termékenységi arányszám csökkenése később kezdődött el. Emellett a csökkenés magasabb szintről indult, viharosabb volt és alacsonyabb szinten érte el a mélypontját, mint az országok többi csoportjában. Az 1970-es évek közepe óta a

teljes termékenységi arányszám ezekben az országokban több mint a felével csökkent, s a kilencvenes évek közepén értéke Spanyolországban már csak 1,15, Portugáliában 1,46 volt.

Az anyák átlagos életkora gyermekük születésekor is érdekes képet mutat. Azokban az országokban, ahol a teljes termékenységi arányszám csökkenése már a hatvanas években elkezdődött, jelenleg az anyák szüléskori átlagéletkora magasabb, mint ezelőtt harminc esztendővel. A szülő nők átlagéletkora azokban az országokban is emelkedik az utóbbi években, ahol később kezdődött el a teljes termékenységi arányszám csökkenése. Ezen jelenségek magyarázata, hogy a termékenység csökkenése a magasabb paritású gyermekek megszületésének elmaradásával vette kezdetét, majd a későbbiekben az első gyermekeket is magasabb életkorokban kezdték megszülni a nők. Tehát a magasabb paritású gyermekek megszületésének elmaradása (az idősebb életkorokban) csökkentette a szülő nők átlagéletkorát, addig az első gyermekek későbbi megszülése az átlagéletkor emelkedését idézte elő. Így a teljes termékenységi arányszám csökkenésének első időszakában az átlagéletkor csökkent, majd a későbbiekben ezt ellensúlyozta az első gyermekek megszületésének az idősebb anyai életkorra tolódása. E két tendencia eredőjeként a szülő nők átlagos életkora ma magasabb, mint a magas termékenység időszakában volt.

A termékenység csökkenése a családnagyság változásában mutatja meg végső hatását. Az 1940–1960 között született női kohorszok átlagos családnagyságát tekintve az alábbi megállapítások tehetők. Az országok azon csoportjában, ahol először indult meg a termékenység csökkenése, majd a csökkenést kisebb emelkedés, majd stagnálás jellemezte (Egyesült Királyság és Franciaország), a vizsgált születési kohorszok egyikénél sem csökkent a gyermekszám értéke a két gyermek alá. Az országok második csoportjában (Finnország, Dánia és Hollandia) a családok átlagos gyermekszám az átlagos 1,8–1,9 körül stabilizálódott, míg az országok harmadik csoportjában (Spanyolország, Portugália és Írország) a csökkenés még ma is tart, s Spanyolországban ma már alacsonyabb értéket ér el, mint az a többi országcsoporthoz tapasztalható. A népesség-előreszámítások feltételeinek kialakításánál is azzal számolnak, hogy azokban az országokban fog kialakulni a legkisebb átlagos családnagyság, amelyekben a termékenység csökkenése később indult el, és a csökkenés magasabb szintről következett be.

M. Á.

RANJAN, P.: *Fertility behaviour under income uncertainty*. (Termékenységi viselkedés bizonytalan jövedelmi körülmények között.) *European Journal of Population*, 1999/1, 25–43. p.

A szerző két periódusból álló sztochasztikus termékenységi modellt ír le annak magyarázatára, hogy az utóbbi években miért zuhant hirtelen a termékenység a volt szovjet köztársaságokban és a kelet-európai országokban.

A jelenlegi termékenységi elméletek nem adnak erre a jelenségre kielégítő magyarázatot. *Becker* szerint ezek "tökéletes fogamzásgátló társadalmak", bennük a termékenység mozgatórugója a kereslet, míg a kínálat (egészség, táplálkozás, csecsemőhalandóság stb.) a termékenységet nem befolyásolja. A csökkenés okát a gyermek-"mennysiség" "minőséggel" való helyettesítésével magyarázza. Azonban ezekben az országokban ugyanezen évek alatt csökkent az alsó fokú oktatásban részt vevők aránya.

Easterlin az ízlés változásával indokolja a csökkenést. Az ízlés azonban egyik napról a másikra nem változik.

A szóban forgó országokban nagy a gazdasági bizonytalanság, csökken az egy főre eső jövedelem. A szerző következtetése szerint a jelenlegi és a jövőbeni jövedelemmel kapcsolatos bizonytalanság arra indítja az embereket, hogy halasszák el a gyermekszülést. Ennek oka az, hogy a gyermek születése visszafordíthatatlan változásokat okoz az életükben, és hogy képesek a döntést későbbre halasztani. Viselkedésüket egy jövedelmi küszöb alakítja: ha a küszöb fölött van a jövedelmük, valószínűbb, hogy most azonnal akarnak gyermeket, ha azonban alatta van, akkor inkább várnak, míg a bizonytalan helyzet megoldódik. Maga a küszöb emelkedik a jövőbeli jövedelem bizonytalanságának mértéke szerint (vö. *Dixit* and *Pindyck* modellje, (1994), a bizonytalanság hatása a visszafordíthatatlan befektetésekre). Míg a társadalmi-gazdasági átalakulás miatt növekszik a bizonytalanság, és ezzel együtt emelkedik a döntést befolyásoló jövedelmi küszöb, a jövedelmek csökkenése miatt egyre több ember kerül e küszöb alá. E két, egymást erősítő folyamat hatására erősen csökken a termékenység.

A szerző elméletét kiterjesztésekkel és általánosításokkal is érvényesnek találja: beleveszi az exogén költségek benchmark modelljét, endogenizálja a gyermekre fordított költségeket azáltal, hogy a nyereséget e költségek függvényévé teszi, a közvetlen költségeken kívül vizsgálja a gyermekre fordított idő tényezőjét is az elmaradó bér és szabadidő szempontjából.

T.Á.

ANDERSON, M.: Highly restricted fertility: very small families in the British fertility decline. (Erősen korlátozott termékenység: kis családok a brit termékenység csökkenésének folyamatában.) *Population Studies*, 1998/2. 177–199. p.

A brit termékenység hanyatlását kezdettől fogva kísérte az olyan családok arányának jelentős növekedése, ahol csak egy, illetve egy gyermek sem volt. A tanulmány összefoglalja ezeket a változásokat, az átlagos családméretre tett hatásukat, és megvizsgálja, mindez hogyan befolyásolja azokat a becsléseket, melyek arra vonatkoznak, hogy a házaspárok hogyan próbálták gyermekeik születését időzíteni a házasság első éveiben. A nagyon korlátozott termékenységű családok számának növekedése fényében újra átgondolja az eddigi, gyakran felhozott magyarázatok érvényességét. Rávilágít annak szükségességére, hogy nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az olyan deskriptív és analitikus megközelítésekre, melyek érzékenyek a

populációkon belüli megoszlásokra. Hangsúlyozza annak fontosságát, hogy olyan magyarázatokat kell alkotni, melyek megengedik annak lehetőségét, hogy a különböző családsoportok esetében különböző időpontokban különböző tényezők játszhatnak szerepet.

Forrásként az 1911-es Termékenységi Cenzust valamint az 1946-os Családi Cenzust használja, hogy megvizsgálja a nagyon kis családok számának jelentős emelkedését az 1870 utáni években. A brit szakirodalomban általában nem vizsgálták ezt a jelenséget a termékenység hanyatlásával összefüggésben. Az Egyesült Államokban viszont jelentős a gyermektelenségre vonatkozó irodalom, és van némi irodalom a paritás megoszlásokról is. Általában még a kohorsz paritás elemzéssel készült munkák sem vették figyelembe azokat a megoszlásokat, melyeket a módszer alapjául szolgáló számítások révén kaptak. Ez alól a legfontosabb kivétel *David és Sanderson* 1987-es munkája.

A tanulmány szerint kis családnak számítanak azok a házaspárok, akiknek legfeljebb egy gyermekük volt.

Az 1870-es évektől megfigyelhető a nagy családok arányának jelentős csökkenése, amit kezdetről fogva nemcsak a közepes (3-, 4-, 5-gyermekes) méretű családok arányának növekedése, hanem a nagyon kis családok számának emelkedése is kísért. Az utóbbiak aránya 1870-ben 13,6%, 1900–1909 között 26,1% és 1925-ben 41,3% volt. Úgy tűnik, hogy a gyermektelenség és a kis családméret mindig is erős kapcsolatban állt a házassági korrallal, sokkal erősebben, mint azt a természetes terméketlenség indokolná. A nagyon kis családok növekvő aránya feltűnően jellemző azokra a párokra, ahol a feleség idősebb korban kötött házasságot. A harminc év alatt házasodott nők között a gyermektelenek és egy-gyermekesek aránya az 1880-as évek eleje és 1910–12 között kb. megduplázódott (20–24 éves koruk között házasodottak: 5%-ról 15%, 25–29 éves koruk között házasodottak: 7,7%-ról 21,5%), majd újabb 50%-kal nőtt az 1923–25-ös házasságok között (20–24: 23,1%, 25–29: 29,7%). A harmincas éveik elején házasodott nők körében ugyanezen években a kettőnél kevesebb gyermeket szültek aránya 30%, 48,9% és 60,9%.

A családok foglalkozásbeli megoszlását az 1946-os Családi Cenzus és az 1911-es Skót Cenzus Jelentés alapján vizsgálta a szerző. Az 1890-es házassági kohorszban az értelmiségi párok több mint a felénél csak kettő vagy kevesebb gyermek volt. A későbbi házassági kohorszokban igen megnövekedett a fizetésből élő munkások körében a gyermektelenség, mely jelentősen túl is lépte az értelmiségiek körében tapasztalható mértéket. Még a 20–24 éves korban házasodottak körében is átlagon felüli gyakoriságú volt a fizetésből élő munkások körében a nagyon kis család.

Az adatok alapján jogosan feltételezhető, hogy már az I. világháború előtt is, de különösen utána a kései házasságok szorosan kapcsolódtak a termékenységet komoly mértékben korlátozó felfogással ill. viselkedéssel. Ebből az is következik, hogy valószínűleg még a munkásosztályon belül is igen jelentős felfogásbeli és viselkedésbeli különbségek voltak.

A szerző szerint a nagyon kis családoknál kisebb a jelentősége a termékenység-szabályozó technikák alkalmazásának, mint a felfogásbeli változásoknak. Nem is arról van szó, hogy a gyermekhalandóság csökkenése vagy gazdasági tényezők in-

dokolják a nagyon kis családok arányának növekedését. Inkább a felfelé mobilitás reménye, a középosztály életviteléhez elengedhetetlen anyagi eszközök és személyes függetlenség szükségessége, a házasságnak "tisztán" szellemi partnerségként való értelmezése, a szülésről lebeszélő orvosok növekvő szerepe, a nők nagyobb nemi autonómiája, a "vénkisasszonyok és agglegények" megoldatlan helyzete, a háztartási alkalmazottak időskori ellátásának megoldatlansága és egyéb tényezők motiválhatták a gyermektelen, illetve egygyermekes házasságokat. Egyre elfogadottabbá vált a gyermekáldás és a házasság szétválasztása, hiszen például ebben az életkorban természetes terméketlenségről is lehet szó, nemcsak deviáns viselkedésről.

T.Á.

NAKAMURA, J.-UEDA, A.: *On the determinants of career interruption by childbirth among married women in Japan.* (A házasság szétválasztása miatt a munkaviszonyból kikerülő nők aránya, mint más fejlett országokban. A 30–34 éves korban 50%-ra lecsökkenő érték azután fokozatosan emelkedik, hogy 45–49 éves korban 70% felett tetőzőn. Svédország, Franciaország, Németország, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok adatai ezzel szemben fordított U-alakú görbe mentén helyezkednek el. Az USA adatai az 1960-as években, míg az Egyesült Királyság adatai 1980 előtt mutatták a Japánra most jellemző tendenciát.) *Journal of the Japanese and International Economies*, 1999/1. 73–89. p.

A szerzők az 1992. évi háztartásstatisztikai megfigyelésből mintegy 8000 olyan házasság adatait dolgozták fel, akiknek két éves vagy fiatalabb gyereke volt és a szülés előtti három évben munkaviszonyban álltak. Az anyag eredetileg a Munkaügyi Minisztériumnak összeállított kutatási jelentésként készült.

A nők gazdasági aktivitásának az életkor függvényében való alakulása azt jelzi, hogy az 1990-es évek első felében Japánban nagyobb mértékű volt a szülés miatt a munkából kilépő nők aránya, mint más fejlett országokban. A 30–34 éves korban 50%-ra lecsökkenő érték azután fokozatosan emelkedik, hogy 45–49 éves korban 70% felett tetőzőn. Svédország, Franciaország, Németország, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok adatai ezzel szemben fordított U-alakú görbe mentén helyezkednek el. Az USA adatai az 1960-as években, míg az Egyesült Királyság adatai 1980 előtt mutatták a Japánra most jellemző tendenciát.

A szülést követően megnövekedett háztartási munka egyben növeli a nők otthonmaradásából származó megtakarítást, amiért különben külső segítségre kellene támaszkodni. Az ilyen megtakarítás és a nők korábbi munkabérei közötti viszony mérlegelése haszon maximalizálási probléma megoldására vezethető vissza. Az állás megtartása mellett szólhat, hogy annak feladása megnehezíti a későbbi visszatérést ugyanabba a munkakörbe. Azaz a dinamikus haszon maximalizálása az állás megtartására bírhatja a nőket. Mérlegelendő, hogy az adott vállalat lehetővé teszi-e a rövidebb időben való munkavégzést, illetve a gyermeknevelés idejére van-e más kedvezőbb munkakörülményeket biztosító állás, amiért érdemes lehet a magasabb bérrel is lemondani. Utóbbira minimális lehetőség kínálkozik a házasság szétválása után: ilyen választást a vizsgált nők egy százalékánál tapasztaltak.

A gyakorlat végül is azt eredményezte, hogy a házasság szétválása után az első gyermeküket szülő nőknél ez az arány 36%, míg a második vagy további gyermeküket szülő nőknél 65% volt.

A nők iskolai végzettsége szignifikáns pozitív korrelációt mutatott az állás megtartásának valószínűségével. Emögött a szerzők szerint az áll, hogy a nők ily módon várhatják a képzésükre fordított befektetés megtérülését. Más megközelítésben a magasan kvalifikált nők nehezen találnak megfelelő állást, ha a szülést követően otthonmaradnak, majd megpróbálnak visszatérni a munkaerőpiacra. A nők kora és az ezzel arányos bérük ugyancsak pozitív korrelációt mutatott az állás megtartásának valószínűségével.

Az anyjokkal közös háztartásban élő nőknél gyakoribb volt az állás megtartása a szülés után. Mivel Japánban kevés a bölcsőde, az anya vagy az anyós segítségével esetenként kritikus szerepet játszik abban, hogy a szülő nők megtarthassák az állásukat. A férj jövedelmének emelkedésével csökkent a nők állásban maradásának gyakorisága, kivéve a legmagasabb jövedelmi kategóriában, ahol negatív korrelációt tapasztaltak.

A pénzügyi szektorban és a nagyvállalatoknál dolgozó nők közül kevesebben tartották meg szülésük után az állásukat. Ez úgy értelmezhető, hogy itt kevésbé kedvezők a munkakörülmények a dolgozó nők számára. A konkrét okok felderítése további vizsgálatot igényel. Az mindenesetre tény, hogy a közalkalmazottként dolgozó nőknél a legmagasabb (87%) azok aránya, akik a szülés után visszamennek az állásukba.

A nők körében magas munkanélküliségi ráta a szülést követően gyakoribb otthonmaradással járt együtt. A jelenséget mind a munkaerő-kereslet, mind a munkaerő-kínálat oldaláról meg lehet magyarázni, bár az előbbi hatása erősebb. A női munkaerő túlkínálata mellett a vállalatoknak lehetőségük van arra, hogy inkább gyermektelen nőket alkalmazzanak.

Ami a nők bérét és munkaidejét illeti ezek szignifikánsan pozitív, illetve negatív korrelációt mutattak az állás megtartásának valószínűségével. Azok az adminisztratív munkakörben foglalkoztatott nők, akik az első gyermekük születésekor megtartották az állásukat, a további gyermek megszületésekor is így tettek. A második és további gyermeküket szülő nőknél kifejezettebb volt az iskolai végzettség és a kor hatása az állás megtartásánál, mint az első gyermeküket szülő nőknél.

A gazdaságpolitikát alakítók figyelmét a szerzők a bölcsődék számának lehetséges növelésére hívják fel. Annak, hogy Japánban kevés az ilyen gyermekintézmény, társadalmi és kulturális okai (is) vannak, amelyek arra bírják a nőket, hogy maguk neveljék fel a gyermeküket. A másik megfontolásra ajánlott tényező a nők iskolázottsági szintjének várható emelkedése, amivel majd együttjár az állásukat szülésük után megtartó nők számának emelkedése.

Sz. K.

HEATON, T.B.–JACOBSON, C.K.–HOLLAND, K.: *Persistence and change in decision to remain childless.* (Változatlanság és változás a gyermektelenség választásában.) *Journal of Marriage and the Family*, 1999/2. 531–539. p.

A demográfiai irodalomban számos kutatás foglalkozik a gyermektelenség különböző aspektusaival. A szándékosan vállalt gyermektelenséggel foglalkozó kutatások száma azonban csekély, minthogy e jelenség mélyebb elemzéséhez longitudinális adatokra van szükség, azok azonban ritkán állnak rendelkezésre. A szerzők az amerikai Nemzeti Család- és Háztartási Felvétel két egymást követő adatfelvétele adatainak segítségével vizsgálták a kérdést. A felvétel céljára 1172 fő 15–39 éves személyt választottak ki a mintából, s kérdezték ki őket az 1988. és 1994. évi adatfelvételek alkalmával.

A felvétel két kikérdezése során a gyermekvállalásra vonatkozó kérdésre adott válaszok alapján a válaszolók a következő nagyobb csoportokba sorolhatók. A vizsgált népesség 45 százalékának még nincs gyermeke, de mind a két kikérdezésnél jelezték, hogy kívánnak gyermeket. A válaszolók 25 százaléka a két kikérdezés között valóra váltotta gyermekvállalási szándékát, míg 13 százalékot tettek ki azok, akik korábbi gyermekvállalási szándékukat megváltoztatták, s most már nem, vagy még nem tudják, hogy kívánnak-e gyermeket. A válaszolók 7 százaléka tartott ki továbbra is korábbi gyermektelenségi szándéka mellett. Még egy nagyobb csoportot lehetett elkülöníteni, akik korábbi gyermektelenségi szándékuk ellenére már bírnak gyermekkel, vagy még szeretnének gyermeket a jövőben, ők tették ki a megkérdezettek 6 százalékát. Összességében a válaszolók 45 százaléka a két kikérdezés között eltelt 6 év során nem váltotta valóra korábbi szándékát, míg egyötödük változtatott véleményén, ami a gyermekvállalási szándékok instabilitására utal.

A megkérdezettek fenti csoportjai között vizsgáltak a különböző társadalmi-gazdasági tényezők hatásait a vélemények és magtartások változásaira. Az életkor hatásának vizsgálata azt mutatta, hogy az idősebbek hajlandók (érthető okokból) nagyobb arányban a gyermektelenség mellett dönteni, de ugyanakkor körükben nagyobb azok aránya is, akik korábbi elképzelésükkel ellentétben mégis akarnak gyermeket. Feltehetően emögött az utolsó esély megragadásának gondolata áll. A bórszín szerinti vizsgálat eredménye szerint a feketék igen ritkán fordulnak elő a gyermeket nem vállalók csoportjaiban, és a vállalt gyermekeket korábban megszülik, mint a fehérek.

A magasabb iskolai végzettségűek csoportjában nagyobb az esély arra, hogy a korábban gyermektelenséget vállalók megmaradjanak e véleményüknél, s a korábban gyermeket kívánók később a gyermekvállalás elhalasztása mellett döntsenek. Ennek látszólag ellentmond, hogy a magasabb jövedelmi csoportokban nagyobb az esély a szándékos gyermekvállalásra.

A következőkben a szerzők azt vizsgálták, hogy a partnerkapcsolatok milyen hatással vannak a véleményekre, illetve azok változására. Nem meglepő eredmény, amikor azt jelentik, a házasságban élők gyermeket kívánnak és véleményük nem nagyon változott a vizsgálat hat éve alatt. Ugyanez az összefüggés megvan – igaz

statisztikailag alacsonyabb szinten – a házasságkötés nélkül együttélők csoportjában is.

Ha a karrierről és életstílusról vallott véleményeket nézzük a gyermekvállalási szándékkal összefüggésben, akkor akik a gyermeket korlátozó tényezőnek tekintik, nagyobb arányban lesznek gyermektelenek, halasztják el a gyermekvállalást. Akik az anya munkavállalását nem tartják kedvezőnek a gyermeknevelés szempontjából, általában két fajta mintát választanak. Akikben a családi értékek erősebbek, azaz a gyermekvállalást és a család ellátását az anya családi szerepének vallják, gyermeket vállalnak, míg akik az anya munkavállalásában csak a korlátozó tényezőt tekintik, azok inkább a gyermektelenség, vagy a gyermekek születésének elhalasztása felé hajlanak. Meglepő módon a karrier építésére szánt idő és energia nem befolyásolja a gyermekvállalási véleményeket.

A családi és személyi értékeket mutató változók közül néhánynak kimutatható a gyermekvállalással való kapcsolata. A gyermekvállalás pszichológiai értékei, a családi érékek erőssége pozitívan befolyásolják a véleményeket. Másrészt, ahol az a vélemény, hogy a gyermek megterhelheti a családi kapcsolatokat, nagyobb a valószínűsége a szándékos gyermektelenségnek.

M. Á.

LINDAHL, K.–MALIK, N.M.: *Observations of marital conflict and power: relations with parenting in the triad.* (Megjegyzések a családi konfliktusokról és hatalmi viszonyokról: kapcsolatok a gyermekneveléssel az apa, anya és gyermek hármas terében.) *Journal of Marriage and the Family*, 1999/2. 320–330. p.

A szerzők jelen vizsgálatban arra keresték a választ, hogy a házasfelek kapcsolatának minősége miként befolyásolja a szülő-gyermek kapcsolatot. A vizsgálat céljára 113 olyan házaspárt választottak ki, ahol a családban egy 7–13 éves korú fiúgyermek is volt. A kiválasztott családok alkalmasak voltak a származás szerinti (európai, illetve latin-amerikai) különbségek leírására is.

Az irodalomban számos szerző jelezte már, hogy a házasfelek közötti kapcsolat minősége hatással van a családon belüli egyéb rendszerekre is. A házaspár nem feloldott konfliktusai a gyermeknevelés terén is problémákhoz vezetnek, míg a nehézségek hatékony és támogató megoldása a gyermekek megértő és támogató neveléséhez is vezet. A vizsgálat eredményei nagyrészt alátámasztották e hipotéziseket, különösen az apák kapcsolatainak esetében.

Az apák esetében a házassági konfliktusok kezelése nagymértékben befolyásolja viselkedésüket a gyermeknevelés terén is. Azon apák kapcsolata gyermekükkel, akiknek házasságukat destruktív konfliktusok terhelték, visszautasítóbb és kényszerítőbb volt, és ezen apák kevesebb emocionális támogatásban részesítették gyermeküket, mint ahol a destruktív kapcsolatok szintje alacsonyabb volt. Ugyanakkor az apák csak abban az esetben húzódtak vissza a gyermektől és nem mutattak semmilyen érzelmi támogatást, ha a házassággal szemben is már kiábrándultak voltak. Az anya-gyermek kapcsolat egy dimenziójában volt hatással a házasfelek

probléma-megoldási képessége az anya viselkedésére, s ez is eltérő volt a nő származása szerint. Az európai származású anyák nagyobb hajlandóságot mutattak a visszahúzódnásra a gyermeknevelésben, mint a hispán eredetű társaik.

Korábbi kutatások rámutattak, hogy a házaspár konfliktusai jobban megterhelik az apa-gyermek, mint az anya-gyermek kapcsolatot. Ezt azzal próbálták magyarázni, hogy a családon belüli szerepek jobban differenciálódtak a nők, mint a férfiak körében. A nők jobban elkülönítik a feleség és az anya szerepeket, mint a férfiak a férj és apa szerepét. Így a férfiakban inkább kialakul egy általános viselkedési minta, amit mind a feleség, mind a gyermek iránti kapcsolatban alkalmaznak.

Különösen érdekes megállapításokat tettek a szerzők a boldog és az elhidegült házasságok egyes kommunikációs mintáiról. A házaspárok e két csoportja nem különbözött viselkedésében akkor, amikor a gyermeknevelési problémák megoldásában kellett részt vállalni. A szerzők véleménye szerint ez abból következik, hogy az elhidegült házaspárok a gyermekkel kapcsolatos közös probléma megoldásában látják az egymás közötti kommunikáció lehetséges területét.

A házasságon belüli erőviszonyok is hatással vannak a gyermeknek nyújtott emocionális támogatás mértékére, s ez a jelenség etnikailag eltérően érvényesül. Az európai származású anyák érzelmileg jobban támogatják a gyermeket azokban a családokban, ahol a férj a domináns, míg a kiegyenlített erőviszonyú családokban. Ez a jelenség a hispán eredetű családokban pont fordítva van.

M. Á.

JUBY, H. – LE BOURDAIS, C.: *The changing context of fatherhood in Canada: A life course analysis.* (Az kanadai apák változó helyzete: életpálya elemzés.) *Population Studies*, 1998/2. 163–175. p.

A szociológiai kutatások elismerik, hogy az apaság egyre komplexebb, és hogy nő a szakadék a férfiak házassági, ill. szülői pályafutása között. Nemigen ismert azonban, hogy milyen mértékben befolyásolják e változások a népesség egészét. Például a férfiak hány százaléka él továbbra is egyetlen, tartós kapcsolatban? Hányuknak kell újraértékelniük szerepüket, mikor a kapcsolatuk felbomlik? Milyen mértékben kell a férfiaknak egyidejűleg különböző szülői szerepekkel megbirkózniuk? Hogyan változik mindez generációról generációra? A tanulmány megkísérel választ adni e kérdések némelyikére. Többokú csökkenés élettáblák segítségével elemzi a kanadai férfiak házassági és szülői pályafutására vonatkozó retrospektív adatokat. Az elemzés bemutatja az apai életpálya átalakulásának sebességét és mértékét, és arra enged következtetni, hogy ez a változás legalábbis középtávon folytatódni fog.

Eddig a kutatás főleg az autoriter kenyérkereső helyett a gyermeknevelésben aktívabban részt vevő apa szerepváltozására, valamint a válásnak, ill. különélésnek a "normális" apaszerepre tett hatására koncentrált. *Hochschild* (1995) kivételével a tanulmányok nagyrészt feltételezték, hogy az apaszerepet a modell nukleáris családban, egy relatív homogén keretben gyakorolják.

A különélés és a válás azonban mélyreható változásokat okoz. *Seltzer* (1991) szerint például a különvált szülők bizonytalanok az apa szerepét illetően. Az apa ilyenkor valószínűleg többszörös apaszerepet is betölt. A családdemográfia ez idáig csak a nők életpályáját vizsgálta stabil házassági helyzetekben, melyek nagyjából a férfi életpályáját is tükrözték. Az apaság demográfiáját a család életciklusán belül tanulmányozták. Csak a '80-as évek közepe óta vannak retrospektív felmérésekből részletes adatok a nem hagyományos családokról. Az elemzések megmutatták, hogy a férfiak a nőktől nagyon különböző módon élik meg a szülőséget. Csak az életpályát vizsgáló perspektíva a megfelelő, mely nyomon követi, hogyan élnek át családi változásokat a férfiak a házasságok növekvő instabilitása következtében.

E tanulmány is ezt a szemléletet követi. Célja, hogy megkísérelje mennyiségileg kifejezni a kanadai férfiak által átélt szülői átmenetek különböző fajtáit, másrészt hogy e szülői átmeneteket egymással kapcsolatba hozva választ kapjon arra a kérdésre, hogy vajon egy bizonyos szerepváltozás befolyásolja-e egy további változás valószínűségét.

A tanulmány 2462 40–69 éves kanadai férfi apai pályafutását vizsgálja az 1990-es General Social Survey on Family and Friends adatai alapján: házasságkötések, együttélések kezdete és vége, befejeződésének oka, az első gyermek születése, a gyermekek otthonról való végleges távozása.

Mivel a férfiak egy-egy családi állapotba különböző utakon juthatnak el, ebből következik, hogy a változás valószínűsége is különbözik minden egyén előéletének megfelelően. A kölcsönös összefüggések leírására többokú csökkenés élettáblákat használnak a szerzők, melyek segítségével elemzik az átmenetek valószínűségét és idejét. A számításokat a LIFEHIST computer program végezte.

Az elemzés szerint a mintának majdnem 90%-a valamilyen formában megélte az apaságot. 23%-nak új apaszerephez kellett alkalmazkodnia, ahogy házassági állapota változott. Kb. minden hetedik férfi harmadik átmenetet, és minden huszadik negyedik átmenetet is átélte.

A férfiak egyötöde megtapasztalja a házasságon kívüli apaságot. Ezek egyhatoda még egyszer átél egy társ nélküli életszakaszt. 15,6% mostohaszülő családba lép. Azon mostohaszülő családoknak kb. a fele, ahol csak az egyik fél hoz gyermeket, közös gyermekkel gyarapodik. Ahol mindkét fél hoz saját gyermeket, ez ritkán fordul elő.

Mindezekből kiderül, hogy az apaság útja nem mindig egyenes, mivel a férfiaknak majdnem egy negyede legalább egy gyökeres változást megél apai pályafutása során.

A férfiak majdnem kétharmada egyetlen, tartós, ép családban élte meg apaságát. Az ilyen családapáknak több mint egyötöde a gyermekek kirepüléséig házastársával maradt és azután is ritkán kezdett második apai pályafutást. A maradék egyötöd házassága a gyermekek kirepülése előtt felbomlott, de az ezt követő egyedül nevelő szülői időszak általában rövidnek bizonyult és többnyire újabb házassággal végződött.

Ha az apa első gyermeke házasságon kívül született, vagy ha mostohaapaként kezdte szülői pályafutását, akkor sokkal nagyobb arányban fordul elő, hogy második ill. harmadik változáson is átmegy. Viszont az ép családi háttérből jövő férfiak

nagyobb valószínűséggel bontják fel a gyermekük mostohaanyjával kötött kapcsolatukat, mint azok, akiknek első gyermekük házasságon kívül született, vagy ahol a férfi mostohaapaként lett először apa. A mostohaapás családok stabilabbaknak tűnnek, mint a mostohaanyás családok. Továbbá úgy látszik, hogy azok inkább vállalnak további gyermekeket, akik számára a mostohaszülős család az első teljes család élmény.

A 40–69 éves minta további három 10 éves korcsoportra való felosztása, majd a 30–39 éves korcsoport bekapcsolása lehetővé tette a generációk összehasonlítását. Az ép családba való belépés egyre ritkább. A mostohaapaság egyre gyakoribb. Az – általában kevésbé stabil – élettársi kapcsolatban születő gyermekek száma egyre nő. Az apai szerepet egyre nagyobb bizonytalanság veszi körül, még az ép családokon belül is. Az elemzés azt sugallja, hogy tovább fog nőni a férfiak házassági és apai pályafutása közötti szakadék. A demográfiai kutatás mellett kvalitatív megközelítésre is szükség van annak vizsgálatához, hogy az apák hogyan alkalmazkodnak ezekhez a komplexebb életpályákhoz.

T.Á.

BOJKOV, V.–FILI, F. és szerzőtársai: Raskhody naselenija na medicionskuju pomoshh i lekarstvennye sredstva. (A lakosság egészségügyi és gyógyszerkiadásai.) Voprosy Ekonomiki, 1998/10. 101–107. p.

1991–97 között az oroszországi állami egészségügyi kiadások 21%-kal csökkentek, miközben a gyógyászati intézmények száma 1%-kal nőtt és a dolgozók száma 1,3%-kal csökkent. Egyre több térítésmentes szolgáltatás válik fizetővé, amivel együtt az alacsony jövedelmű családok lehetőségei korlátozódnak.

1997 decemberében egy átlagos oroszországi háztartás a családi költségvetés 14%-át költötte egészségügyre. A gyógyszerértékesítési vásárlások meghaladták a teljes családi jövedelem 7%-át, az állandó (kórházi és egyéb) ellátások annak 3%-át, a járóbeteg-ellátás 1%-át, és a fogászati ellátás annak 3%-át. Gyógyszerek beszerzésére az egészségügyi kiadások 53,6%-át fordították.

A magánszektor egyre jelentősebb mértékben vesz részt az egészségügyi szolgáltatások terén. Drága szolgáltatásokkal látja el a magas jövedelműek szűk csoportját: 1997 decemberében a nem állami rendelők bevétele a teljes fogászati kiadások 62,5%-a, a teljes járóbeteg-ellátás bevételeinek 35,7%-a és a kórházi kezelések bevételeinek 15,4%-a volt, miközben az ezeket igénybe vevők a teljes pácienskör 7%-át jelentették.

Mindkét szektorban több különféle fizetési formát alkalmaznak (a teljes kezelésért, a gyógyszerekért, a személyzet munkájáért). A hálapénzek az állami szektorra sokkal inkább jellemzőek, és a pénz legnagyobb része az intézmények vezetőihez és az orvosokhoz kerül.

A családi költségvetés egészségügyi kiadásokra fordított része annál magasabb, minél alacsonyabb a család teljes jövedelme. A szegényebb háztartások kiadásai nagy részét, 68%-ot gyógyszerek beszerzésére fordították, míg a gazdagabbak kia-

dásainak 62%-át az egészségügyi ellátás kifizetése tette ki. Különös figyelmet érdemel az a csoport, amelynek családjai részarányosan a legtöbbet költötték az egészségügyre (a megkérdezettek 3,7%-a esik ide): mivel előfordul, hogy a gyógykezelésre előirányzott összeg meghaladja a család teljes havi bevételét, sokszor kénytelenek lemondani bizonyos készítményekről és szolgáltatásokról.

Minél magasabb egy bizonyos terület urbanizációs szintje, annál magasabb lakóinak jövedelme és betegellátó intézményeinek hálózata, ugyanakkor a kis és közepes méretű városok esetén a legmagasabb az egészségügyi kiadások hányada. A nagyobb városok lakói részben alacsonyabb áron jutnak a gyógykészítményekhez, részben pedig kedvezményekkel jutnak orvosi kezeléshez. A kisebb városok, falvak, valamint a területi központok lakóinak kiadásai közti különbségeket az magyarázza, hogy bizonyos szolgáltatásokat csak a nagyobb települések képesek nyújtani. A nagyvárosi családok esetén fele akkora a kórházi ápolásra, valamint a hálapénzre költött összeg.

A nemzeti összertermékkel összehasonlítva az orosz állami és lakossági egészségügyi kiadások összege 1997-ben elérte a GDP 6,3%-át, ami jóval a '90-es évek hasonló értékei fölött van (3,3–4,5%). Ebben a tekintetben Oroszország az EU fejletti piaci országaihoz közelít, ugyanakkor az orosz állam és a lakosság 56:44 arányban osztozik ezekben a kiadásokban, míg az EU átlaga 76:24; ebben a tekintetben Oroszország Közép- és Dél-Afrika fejlődő államainak szintjén tartózkodik.

Következtetések

1. A lakosság egészségügyi kiadásainak jelentős hányada kerül magán-szféra intézményeihez.
2. Az elégtelen állami egészségügyi hozzájárulást lakossági kiadások kompenzálják – a nemzetközi összehasonlítás tanúsága szerint szoros korrelációban van a gazdasági fejlettség és az állami támogatás szintje.
3. Oroszországban fejletlen az önkéntes egészségbiztosítási hozzájárulások rendszere; nincsenek társadalmilag elfogadott és gazdaságilag racionális módok a lakossági eszközök bevonására.

Az állami kötelezettségek és azok finanszírozásának kiegyensúlyozatlanságát a kormány a rendelkezésre álló eszközök újrafelosztásával próbálta enyhíteni. Ez az út nehezen járható – valódi kiutat csak az egészségügyi rendszer teljes reformja jelenthet.

N.A.

PRESTON, S.H.–ELO, I.T.–STEWART, Q.: *Effects of age misreporting on mortality estimates at older ages.* (A korbevallási hibák hatása az öregkori halandósági becslésekre.) *Population Studies*, 1999/2. 165–177. p.

Tekintve, hogy az emberek többsége századunkban átlagosan 65 évet él, így könnyen belátható, hogy a születéskor várható átlagos élettartam becslésében igen nagy szerepe van a 65 évesnél idősebbek halálozási jellemzői vizsgálatának. Sajnos, éppen az erre a népességre vonatkozó ilyen jellegű adatok gyakorta pontatlanok.

Egy 1986-os vizsgálat a megbízható és a pontatlan adatokkal rendelkező országok adatait szembeállítva elemezték jellemzőiket. Általánosságban véve elmondható, hogy 65 évesnél idősebb népesség adatai túlbecsültek, s ez főleg a kevésbé megbízható adatokkal rendelkező országokra érvényes.

A fejlődő országok esetében mind az idősök számára vonatkozó becslések, mind a közvetlen vizsgálatok az adatok pontatlanságára, s az életkor túldimenzionálására utalnak.

A tanulmány a téves életkor definiálásának három formáját és azok hatását elemzi az életkorbecslések alakulása. Ezek az életkor

- túlbecslése

- alulbecslése

- szimmetrikus becslési hiba, azaz mindkét irányban téves becslés.

A különféle becslési technikák elemzéséből kitűnik, hogy a jelenség minden esetben az időskorúak körében fellépő mortalitás alulbecsléséhez vezet. A becslésből fakadó torzítás hatásának jelentkezése részben az alkalmazott becslési technika függvénye.

Az életkor túlbecslése esetén 55 éves kor előtt a halálozásra vonatkozó becslések túlságosan alacsonyak. Ha az életkor megállapításából fakadó torzítás szimmetrikus, valamennyi 75 éves kornál fiatalabb személyre vonatkozó halálozási becslés túlzottan alacsony. Az életkor alulbecslése esetén – egyéni szinten – a torzítás 85 éves kor táján és afelett jelentkezhetik. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az időskorúak halálozására vonatkozó adatokat fokozott gondnal kell kezelni, hogy elkerüljék az életkor téves megállapításából fakadó problémákat, melyek olyan torzításokat eredményezhetnek, amelyek magát a kormegoszlást is befolyásolhatják.

R.L.

NELLISEN, J.H.M.: *Mortality differences related to socio-economic status and the progressivity of old-age pensions and health insurance: the Netherlands.* (A társadalmi-gazdasági helyzet tükröződése a halálozási rátákban: az időskori nyugdíjak és az egészségbiztosítás alakulása Hollandiában.) *European Journal of Population*, 1999/1. 77–97. p.

Közismert a társadalmi-gazdasági helyzet által a halálozási rátára gyakorolt hatás, éspedig nem csupán a fejlődő országok esetében. Egy 1994-es felmérés adatai alapján, mely 9 iparilag fejlett ország adatait elemezte az észak-európai országokban, Svédországban, Dániában, Hollandiában viszonylag csekély eltéréseket tapasztalhatunk, míg az USA, Franciaország, valamint Olaszország esetében az előző csoportéhoz képest kétszeresre nagyobb eltérést tapasztalhatunk.

Annak ellenére, hogy Hollandia esetében az eltérések jóval kisebbek mint az utóbb említettek esetében, a legutolsó (1994-es) erre vonatkozó felmérések adatai alapján kitűnik, hogy a halálozási rátákban jelentős eltérések mutatkoznak a vizsgált személyek iskolai végzettsége mint társadalmi-gazdasági helyzetüket meghatározó tényezője között.

A vizsgálat alacsony, középfokú és felsőfokú iskolai végzettség szerinti csoportosítást alkalmazva. Elsőként 1950-ből 78 505 férfi, sorozáson regisztrált egészségi állapotát vetették össze a 32 évesek kohorszával. A várható élettartam tekintetében 4,5 év eltérést tapasztaltak az iskolai végzettség függvényében a magasabb végzettségűek javára. A különbség 20 éves korban 4,2 év volt, ami 65 éves korra 3,1 évre csökkent.

A társadalombiztosítási rendszer terheinek igazságos megosztása érdekében szükség van a 1. születéskor várható élettartam és a 2. a halálozási ráta megosztásának különbségeire a különböző társadalmi csoportok szerint.

Egy 1989-es felmérés adatai alapján kimutatható, hogy Hollandia és Norvégia adatai a nemek és a kor szerinti megosztás vonatkozásában igencsak hasonlóak. A hasonlóság jellemző mind a halálokokra, mind pedig a nemek esetében. Ahol tehát nem álltak rendelkezésre megfelelő holland adatok (főleg a nők társadalmi-gazdasági helyzete tekintetében) azokat a megfelelő norvég adatokkal helyettesítették.

Az iskolai végzettség tekintetében jelentős eltérések mutatkoztak: míg a felsőfokú végzettséggel rendelkező férfiak várható átlagos élettartama 2,87 évvel haladta meg az átlagos élettartamot, addig a legalacsonyabb iskolai végzettségűek csoportjába tartozók esetében az 1,87 évvel az átlagos érték alatt helyezkedett el, azaz a két csoport között, melyek mintegy a felmérés két végpontjainak tekinthetők 4,71 évnyi időbeli eltérés mutatkozott a várható élettartamukat elemezve. A nők esetében e különbség szerényebb, ám így is jól látható volt: a felsőfokú végzettséggel rendelkezők esetében várható élettartamuk 1,37 évvel volt magasabb az átlagénál, míg az alsó fokú végzettségűek esetében az eltérés –0,91 év volt, azaz a két szélső érték eltérése 2,28 év.

A halálozási ráták eltérése a megfigyelt életciklusa alatt eltérő. Míg húsz éves korukban a különbség kevésbé jelentős, 20–30 éves koruk között drámai növekedés

mutatható ki. Mind a nők, mind pedig a férfiak esetében az eltérés jelentős mértékben megnő, s ez az eltérés 30–40 éves korukban is megmarad. A 40. év betöltését követően fokozatosan csökkenni kezd, míg 90 éves korra gyakorlatilag elenyészik.

Feltételezhető, hogy a foglalkozási csoportok közötti ezen eltérés végső soron iskolai végzettségük színvonalára vezethető vissza. Az elemzés által felállított modell a halálzási különbségek társadalmi-gazdasági helyzet szerinti eltéréseit a társadalombiztosítási rendszerbe az életciklus során teljesített befizetések és igénybe vett szolgáltatások függvényében elemzi. A mikroszimulációs modell 1947-es népszámlálási adatokkal indít, tehát elsőként az 1930-ban születettek életútját vizsgálja. A modell a demográfiai elemeket tükröztenve figyelembe veszi az iskolázottság mértékét, a munkajövedelmeket, adóterheket egyaránt. A modell életkoroknak megfelelően leképezi, hogy az egyes társadalmi-gazdasági csoportokba tartozók adott jövedelem mellett milyen befizetéseket teljesítenek a társadalombiztosítási rendszerbe, illetve onnan milyen jövedelmeket húznak. Így válik lehetővé annak vizsgálata, hogy mely rétegek tekinthetők a társadalombiztosítás haszonélvezőinek, és melyek nevezhetők az újraelosztás „vesztesínek”.

1995-ös árakon számolva az 1930–1964 között születettek anyagát kohorszokba rendezve modellezték, függetlenül attól, hogy teljes- vagy részmunkaidőben dolgoztak, s eltekintve az esetleges munkanélküliségtől. Figyelembe vették a holland nyugdíj- és társadalombiztosítási rendszer jellemzőit is. Ennek alapján 4 kohorszt alakítottak ki, mégpedig az

- 1930-as (1930–1934 között születettek)
- 1940-es (1935–1944 között születettek)
- 1950-es (1945–1954 között születettek)
- 1960-as (1955–1964 között születettek)

számára.

A három, legöregebbeket tartalmazó kohorsz esetében a legmagasabb iskolai végzettségük munkából származó adózás előtti jövedelme kétszer nagyobb volt, mint a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezőké. A legfiatalabb, 1960-as kohorsz esetében a különbség markánsan csökkent: a legképzettebbek csak mintegy 77%-kal nagyobb jövedelemmel rendelkeztek. A társadalombiztosítás szabályozó szerepe következtében a különbségek mind a négy csoport esetében jelentős mértékben csökkentek, megközelítőleg 20%-ra. Ebből következően látható, hogy a társadalombiztosítási rendszer elsősorban az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők s így az alacsonyabb jövedelmű rétegek számára előnyös.

A javak újraelosztásánál azonban figyelembe kell venni az egyes rétegek eltérő mortalitását, hiszen ez a tényező alapvetően meghatározó a tekintetben mind a nyugdíj, mind az egészségbiztosítási szolgáltatások igénybevételét tekintve.

Ezt figyelembe véve kitűnik, hogy rövidebb várható élettartamuk (magasabb mortalitásuk miatt a nyugdíjrendszert tekintve az alacsonyabb iskolai végzettségűek jelentős hátrányban vannak a felsőfokú végzettséggel rendelkezőkkel szemben. A középfokú végzettségűek megközelítőleg annyit „adnak be” a rendszerbe, amennyit „kivesznek” onnan.

Általánosnak mondható, hogy amikor az adó- és társadalombiztosítás koncepcióit kidolgozzák a terhek eloszlásának és progresszivitásuknak tervezésekor figyelembe kell venni az egyes társadalm-gazdasági csoportok eltérő élettartamát.

R.L.

SOMMER, B.: *Die Sterblichkeit in Deutschland im regionalen und europäischen Vergleich.* (A németországi halandóság területi és európai összehasonlításban.) *Wirtschaft und Statistik*, 1998/12. 960–970. p.

A Német Szövetségi Statisztikai Hivatal évente tesz közzé részletes eredményeket a németországi halandóságról. Jelen tanulmányban egy 1993/95-re vonatkozó, minden tartományra kiterjedő halálzási tábla kerül bemutatásra: az újszülöttek, a 60 éves férfiak és nők várható élettartama, a csecsemőhalandóság, a korszpecifikus halálzási valószínűségek más tartományokhoz és az országos átlaghoz viszonyítva, valamint az újszülöttek várható élettartama a korábbi táblákkal összevetve. Rövid áttekintést kapunk az európai helyzetről is.

A közzétett számítások Szövetségi Statisztikai Hivatalban készültek, a halálzási valószínűségek a korszpecifikus halálzási adatokból indulnak ki.

Az újszülöttek várható élettartama 1993/95-ben Németországban 73 évre tehető. A tartományokban ez 69 és 74,5 év között van, az új tartományokban alacsonyabb az országos átlagnál. Berlinben is alacsonyabbak az értékek a Németországra közöltekénél, azonban magasabb, mint az 5 új tartományban. A korábbi szövetségi területeken a Saar vidék és Bréma kivételével magasabbak a számok. A lányok és fiúk várható élettartama hasonlóságot mutat mind tartományi, mind pedig országos szinten, a minimum és maximum közötti 3,1 év azonban a lányoknál alacsonyabb, mint a fiúknál. Az egyes tartományokban kapott eredményeket összevetve megállapítható, hogy mindkét nem esetében Baden-Württembergben, Bajorországban és Hessenben a legmagasabbak az értékek. Az új tartományokban alacsonyabb a várható élettartam, mint a régiókban. A minimumot mindkét esetben Mecklenburg-Vorpommernben mutatták ki. A két nem közötti különbség az egyes tartományokon belül ott magasabb, ahol a várható élettartam viszonylag alacsony. Ezzel szemben a fiúk magas halálzási száma a magas várható élettartamú tartományokban kevésbé jellemző.

Noha a csecsemőhalandóság napjainkban már közel sincs olyan hatással a várható élettartamra, mint néhány évtizeddel ezelőtt – a tartományok halandósági viszonyainak mégis jellemző metszetét adja. A szövetségi tartományok vonatkozásában itt is Baden-Württemberg mutatja a legkedvezőbb értéket az első életévben meghalt fiúgyermekeknél (5,6/1000 újszülött). Viszonylag alacsony csecsemőhalandóság tapasztalható Schleswig-Holstein, Bajorország és Hessen esetében, vagyis olyan tartományokban, ahol az újszülöttek magas várható élettartamát prognosztizálták. Lányoknál Schleswig-Holsteinben a legalacsonyabb a csecsemőhalandóság. Lényegesen rosszabbak az eredmények ezzel szemben Észak-Rajna-Vesztfáliában, Hamburgban, valamint Alsó-Szászországban és Rheinland-Pfalzban. A várható

élettartam és a csecsemőhalandóság között a tartományok sorrendjében összefüggést állapíthatunk meg – különösen fiúknál: a magas várható élettartamot mutató tartományoknál alacsony csecsemőhalandóságot mértek.

A tanulmány ezután részletesen elemzi a korszpecifikus halálozási valószínűségeket az ország és egyes tartományok összehasonlításában.

Az aktuális eredmények után az újszülöttek várható élettartamának hosszú távú fejlődéséről kapunk képet a régi tartományokban – ugyanis az tartományokra vonatkozó korábbi halálozási táblák nem állnak rendelkezésre, az egyesítés előtt ott ilyenek nem készültek.

Az összehasonlítás az 1986/88-as általános halálozási tábla eredményeivel valamennyi tartományban azt mutatja, hogy a várható élettartam emelkedett. A tartományok sorrendje lényegesen nem változott. Baden-Württemberg és Hessen foglalták el már akkor is az első két helyet. Bajorország nők estében a harmadik volt, jelenleg pedig második. A legrövidebb várható élettartamot 1986/88-ban Nyugat-Berlinre, a Saar vidékre és Brémára jelezték, csakúgy, mint az 1993/95-ös értékek. Az egyetemes fejlődést az is magyarázza, hogy a két számlálás között csak hét év telt el.

Még régebbre visszatekintve a szerző az 1970/72-es táblázat eredményeivel is összeveti az eredményeket, így többek között rávilágít, hogy Baden-Württemberg már akkor is az első helyen állt mind az újszülött fiúk, mind pedig a lányok esetében. Nyugat-Berlin és a Saar vidék akkor is a legalacsonyabb helyen álltak. Összességében tehát az elmúlt huszonöt évben a tartományok értékei az újszülöttek várható élettartamát tekintve lényegesen nem változtak.

Az új tartományokra vonatkozóan összehasonlító eredményekként az NDK Statisztikai Hivatalának körzeti számításai figyelembe vehetők. Ezek alapján az újszülöttek várható élettartama a 80-as években itt is esést mutatott déltől észak felé haladva. Az összevetés alapján akkoriban Szászországban volt a legmagasabb a várható élettartam.

Végezetül a tanulmány a Németország tartományokban kimutatott eredményeket az Európai Közösség Statisztikai Hivatalának 1995-ös adatai alapján az EU hasonló népességszámú országainak rangsorába illeszti. Németország itt a második harmad végén helyezkedik el.

A szerző nem tér ki arra, mely tényezők állnak a mért különbségek hátterében, hogyan hatnak az egészségügyi infrastruktúra, az életstílus különbözőségei, a településsűrűség és milyen szerepet játszanak a különféle befolyásoló tényezők a halandóságra.

Sz.G.S.

DEMOGRÁFIAI FOLYÓIRATSZEMLE

DEMOGRAFIE

a Cseh Statisztikai Hivatal folyóirata

1999. No. 2.

- CÁKIOVÁ, E.*: Családi és reprodukciós adatfelvétel.
RYCHTARÍKOVÁ, J.: A csecsemőhalandóság társadalmi és biológiai tényezői.
KOSCHIN, F.: Az időskori mortalitásról.
MÉSZÁROS Á.: A cigány népesség Magyarországon az 1990-es években.
ROUBÍCEK, V.: A natalitás, a termékenység és halandóság terminológiájáról.
 Arányszámok és az "általános-specifikus" ellentétpár filozófiájáról.
KOSCHIN, F.: Megjegyzés a születéskor várható átlagos élettartamról.
PAVLIK, Z.: Ismét a demográfia terminológiájáról.
SKRABAL, J.: A gyűjtendő személyi adatok köre a 2001. évre tervezett népszámlálásnál.

DEMOGRAPHY

az Amerikai Népesedési Társaság folyóirata

1999. No. 2.

- KLERMAN, J.A.-LEIBOWITZ, A.*: A nők munkavállalásának folyamatossága a szülés után.
ROE, B.-WHITTINGTON, L.A.-FEIN, S.B.-TEISL, M.F.: Versenyez-e egymással az anyák munkavállalása és a gyermek szoptatása?
CANCIAN, M.-REED, D.: A feleségek keresetének hatása a jövedelmi egyenlőtlenségre: kérdések és becslések.
NIXON, L.A.-ROBINSON, M.D.: A fiatal anyák iskolai végzettsége: a nők egyetemi végzettségének szerep-modell hatásai.
BIANCHI, S.M.-SUBAIYA, L.-KAHN, J.R.: A gazdasági jólét terén tapasztalható nemi különbségek a távolélő apák és a gyermeknevelő anyák között.
GRAEFE, D.R.-LICHTER, D.Z.: Az amerikai gyermekek életciklus változásai: a szülők együttélése, házasság és egyedülálló anyák.
COUCH, K.A.-DALY, M.C.-WOLF, D.A.: Idő? Pénz? Mindkettő? Gondoskodás az idős szülőkről.
PHILLIPS, J.A.-MASSEY, D.S.: Az új munkapiac: bevándorlók és a bérek.
LINDSTROM, D.P.-BERHANU, B.: A háború, az éhínség és a gazdasági recesszió hatása a házasság termékenységre Etiópiában.
DORSTEN, L.E.-HOTCHKISS, L.-KING, T.M.: A belházasságok hatása a korai csecsemőhalandóságra: egy amish település tizenkét generációjára.
HUMMER, R.A.-ROGERS, R.G.-NAM, C.B.-ELLISON, C.G.: Vallásosság és felnőttkori halandóság az Egyesült Államokban.

EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION

az Európai Népesedési Társaság folyóirata

1998. No. 4.

- PRSKAWETZ, A.–FEICHTINGER, G.–LUPTACIK, M.–MILIK, A.–WIRL, F.–HOF, F.–LUTZ, W.*: A népesség endogén növekedése és a forrásoktól és a tudástól függő jövedelem.
- PINNELLI, A.–MANCINI, P.*: Halandósági csúcsok Olaszországban a XIX. század végén és a XX. század elején: kor és nem szerinti tendenciák.
- MUNOZ-PEREZ, F.–NIZARD, A.*: Alkoholfogyasztás és cirrhosis halálozások az iparosodott országokban 1950 óta.

1999. No. 1.

- ANDERSSON, G.*: Gyermekszülési trendek Svédországban 1961–1997.
- RANJAN, P.*: Termékenységi szokások a jövedelmi bizonytalanság esetén.
- LIEFBROER, A.C.–GORIJN, M.*: Ki, mit, hol és mikor? Miként befolyásolja az iskolai végzettség és a munkavállalás a családalapítást.
- NELISSEN, J.H.M.*: A társadalmi-gazdasági helyzet tükröződése a halálozási rátákban; az időskori nyugdíjak és egészségbiztosítás alakulása Hollandiában.

JOURNAL OF MARRIAGE AND THE FAMILY

az USA Családi Kapcsolatok Nemzeti Tanácsának folyóirata

1999. No. 2.

- TSCHANN, J.M.–FLORES, E.–PASCH, L.A.–MARIN, B.V.*: A szülők közötti konfliktusok számbavétele.
- WHITE, L.*: A betegségek terjedése a családban.
- DORSEY, S.–KLEIN, K.–FOREHAND, R.*: A HIV fertőzött anyák gyermeknevelési eredményessége.
- EAST, P.L.*: A tizenéves gyermek terhessége a családban.
- LINDAHL, K.M.–MALIK, N.M.*: Megjegyzések a családi konfliktusokról és hatalmi viszonyokról.
- FOSHEE, K.A.–BAUMAN, K.E.–LINDER, G.F.*: Családi erőszak és a tizenévesek találkán elkövetett erőszakos cselekményei.
- GERARD, J.M.–BUEHLER, C.*: A rizikó tényezők halmozódása a családi környezetben.
- BAO, W.N.–WHITBECK, L.B.–HOYT, D.R.–CONGER, R.D.*: A szülői jóváhagyás érzékelése, mint a vallásosság átörökítésének közvetítője.
- AMATO, P.R.–RIVERA, F.*: Az apa részvétele a gyermeknevelésben és a gyermekek viselkedési problémái.

- KING, V.-HEARD, H.E.: A távolélő apa látogatása, szülői konfliktus és az anyák elégedettsége.
- SHAPIRO, A.-LAMBERT, J.D.: Válás, az apa-gyermek kapcsolat és az apa kényelme.
- KALMINJ, M.: Az apa részvétele a gyermeknevelésben és a házasság stabilitása.
- MYERS, S.M.-BOOTH, A.: Házassági feszültségek és a házasság minősége.
- BRYANT, C.M.-CONGER, R.D.: A házasságok sikerességének és társadalmi háttérének hatása a hosszú távú kapcsolatokra.
- FENG, D.-GIARRUSSO, R.-BENGSTON, V.L.-FRYE, N.: A házasság minőségének és instabilitásának átörökítése generációk között.
- BUMPUS, M.F.-CROUTER, A.C.-McHALE, S.M.: A kétkeresős párok igénye a munkára.
- MILKIE, M.A.-PELTOLA, P.: Nemek és a háztartási munka megosztása.
- BARTLE-HARING, S.-KENNY, D.A.-GAVAZZI, S.M.: A családok differenciálódásának perspektívái.
- JUANG, L.P.-SILBERESEIN, R.K.-WIESNER, M.: A családelhagyás előrejelzői Németországban.
- JULIEN, D.-CHARTRAND, E.-BEGIN, J.: Szociális hálózatok, strukturális összefüggések és a házastársi alkalmazkodás.
- HEATON, T.B.-JACOBSON, C.K.-HOLLAND, K.: Kitartás és változás a gyermektelenség választásában.

NOTAS DE POBLACION

a Latin-Amerikai Demográfiai Központ folyóirata
1998. No. 67-68.

- SCHKOLNIK, S.-CHACKIEL, J.: Latin-Amerika: demográfiai átmenet a legacsonyabb státuszú csoportokban.
- ESCOBAR, J.M.M.: Kontextuális hatások és házasság termékenység: a gyermekszám többszintű modellezése Biobío régióban, Chilében.
- DOMENACH, H.: A "migratológiaiáról".
- AGUIRRE, A.: Az anyai halandóság becslése számos forrásból.
- AGUIRRE, A.: A saját-gyermek módszer kiterjesztése.
- TAUCHER, E.-DÍAZ, N.-ICAZA, G.: A születési és a csecsemőhalálozási adatok összekapcsolása Chilében.
- BAY, G.: Szimptomatikus változók alkalmazása kistérségi népességek becslésére.
- CABELLA, W.: A válások Uruguay-ban (1950-1995).
- RANGEL, M.: Migrációs státusz, borszín és nem a brazil munkapiacra: Rio de Janeiro és Sao Paulo.

POPULATION

a Francia Nemzeti Népeségtudományi Intézet folyóirata
1999. No. 2.

THIERRY, X.: Halandósági rizikó és a többlethalandóság az özvegység első tíz évében.

GAÜZÈRE, F.–COMMENGES, D.–BARBERGER-GETEAU, P.–LETENNUER, L.–DARTIGUES, J.-F.: Betegség és függőség: a változások leírása multistate modell alkalmazásával.

ÉRZÉKENY ADATOK ÉS FELVÉTELEK

LERIDON, H.–RIANDEY, B.: Bevezetés.

ROGERS, S.M.–GRIBBLE, J.N.–TURNER, C.F.–MILLER, H.G.: Számítógépes önkitöltés és a magatartás érzékenységeinek becslése.

MUNOZ-PÉREZ, F.–PRIoux, F.: A civil nyilvántartások vizsgálata. Gyermeki kapcsolatok és a házasságon kívül született gyermek helyzetének változása.

GUÉRIN-PACE, F.–BLUM, A.: Az összehasonlítható illúzió. Az írástudatlanság nemzetközi vizsgálatának koncepciója és megvalósítása.

MARPSAT, M.: A "szomszédsági effektus" modelljei az Egyesült Államokban: az újabb vizsgálatok áttekintése.

COURGEAU, D.–NEDELLEC, V.–EMPEREUR-BISSONET, P.: A helybenlakás időtartama: becslések az áramszolgáltató nyilvántartásainak felhasználásával.

POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW

az Amerikai Népesedési Tanács folyóirata
1999. No. 1.

ASTONE, N.M.–NATHANSON, C.A.–SCHOEN, R.–KIM, Y.J.: Családdemográfia, társadalmi elmélet és beruházások a társadalmi tőke terén.

LEE, J.–FENG, W.: Maltusianus modellek és kínai realitások: A kínai demográfiai rendszer 1700–2000 között.

CALDWELL, J.C.–KHUDA, B.E.–CALDWELL, B.–PIERIS, I.–CALDWELL, P.: Termékenységsökkenés Bangladesh-ben: egy értelmezés.

FILMER, D.–PRICHETT, L.: A háztartás gazdagságának hatása az iskolai végzettségre: bizonyítékok 35 országból.

WRIGLEY, E.A.: Gabona és krízis: Malthus az ellátottság magas áráról.

SCHERBOV, S.–VAN VIANEN, H.: Az 1910 és 1934 között született orosz nők házasság- és termékenységtörténete.

POPULATION STUDIES

A Londoni Közgazdasági Főiskola Népeségvizsgáló Bizottságának folyóirata
1999. No. 2

- WILSON, C.-AIREY, P.*: Hogyan hat a homeosztatisztikus nézőpont a demográfiai átmenet elméletére?
- MARI BHAT, P.N.-HALLI, S.S.*: A nászajándék és a hozomány demográfiája: okok és következmények az így befolyásolt indián házasságokban.
- KNODEL, J.-GRAY, R.S.-SRIWATCHARIN, P.-PERACCA, S.*: Vallás és reprodukció: mozlimok és buddhisták Thaiföldön.
- PRESTON, S.H.-ELO, I.T.-STEWART, Q.*: A korbevallási hibák hatása az öregkori halandósági becslésekre.
- GREGSON, S.-ZHUWU, T.-ANDERSON, R.M.-CHANDIWANA, S.K.*: Apostolok és cionisták: A vallásosság hatása a demográfiai változásokban Zimbabwe vidéki területein.
- MEEKERS, D.-AHMED, G.*: A terhesség miatti iskolai kimaradások Botswanában.
- VIKAT, A.-THOMSON, E.-HOEM, J.M.*: A befogadó család termékenysége Svédországban: a fennálló családi együttélést megelőző gyermekszülés hatása.
- RAHMAN, M.O.*: Családi ügyek: a családi kapcsolatok hatása az öregek halandóságára Banglades vidéki területein.
- JARVIS, S.-JENKINS, S.P.*: Családi szétválás és változások a jövedelemben: bizonyítékok a Brit Háztartási Panel Vizsgálatból.
- LI, N.-TULJAPURKAR, S.*: A fokozatos demográfiai átmenet népességi momentuma.

POPULATION TRENDS

Nagy-Britannia Nemzeti Statisztikai Hivatalának folyóirata
1999. No. 1.

- SHAW, C.-HASKEY, J.*: Újabb becslések és előreszámítások Anglia és Wales együtt élő népességére.
- HASKEY, J.*: Válások és újrահázasodások Angliában és Wales-ben.
- SHAW, C.*: Anglia és Wales 1996. évi családi állapot szerinti népesség-előreszámítása.
- PEARCE, D.-CANTISANI, G.-LAIHONEN, A.*: Változások a termékenység és a családnagyság terén Európában.
- SHOULS, S.-WHITEHEAD, M.-BURSTROM, B.-DIDERICHSEN, F.*: A brit egyedülálló anyák egészsége és társadalmi-gazdasági helyzete az elmúlt két év-tizedben.

1999. No. 2.

- THATCHER, R.: A százévesek demográfiája Angliában és Wales-ben.
HASKEY, J.: A felnőttek együttélés- és házasságtörténete Nagy-Britanniában.
KIERNAN, K.: Az együttélés Nyugat-Európában.
SCHUMAN, J.: Az etnikai kisebbségek Nagy-Britanniában – a legújabb becslések.
SCOTT, A.–KILBEY, T.: Lehet-e a betegnyilvántartásból jobb becsléseket készíteni a belföldi vándorlásra Angliában és Wales-ben?

ZEITSCHRIFT FÜR BEVÖLKERUNGSWISSENSCHAFT

a Német Szövetségi Népeségtudományi Intézet folyóirata

1998. No. 4.

- DORBRITZ, J.–GÄRTNER, K.: Beszámoló Németország 1998. évi népesedési helyzetéről és a "Válások – németországi trendek nemzetközi összehasonlításban" című összeállítás.
FLESSA, S.: Az egészség eltérő értelmezése: A fejlődő országok epidemiológiai átmenete meghatározóinak szimulációja.

1999. No. 1.

- MACKENSEN, R.: Elméleti megjegyzések az átmenet koncepciójához.
KHALATBARI, P.: Demográfiai átmenet – szakadás a népesedési jelenségek folyamatosságában.
LOHKAMP-HIMMINGHOFEN, M.: Családpolitikai intézkedések az anyaság és a kisgyermek nevelésének támogatására az Európai Unió országaiban, Norvégia és Svájc.
VOSSSEN, A.P.: Fiatalkorú felnőttek preferenciái a partner életkorára: minták és magyarázó okok. Eredmények egy dán vizsgálatból.